

Inatsisartunut ilaasortaq
Malik Berthelsen
Siumut

§ 36 tunngavigalugu kalaallit Danmarkimi ilinniartut pillugit apeqqummut akissuteqaatit

Naalakkersuisut qjassutigaa Inatsisartunut ilaasortap kalaallit ilinniagaqarlutik Danmarkimiittut ajornartorsiutaannut tuungatillugu, taakkualu inuiaqatigiinnut kallaallinut uteqqinissaannut tunngatillugu soqutigisaqarneranut, taakkunungalugu tunngatillugu al-
lanik apeqquteqarneranut:

20. januar 2010
Dok. Nr. 289877
Sagsnr.: 2010-024961
Postboks 1029
3900 Nuuk
Tlf: +299 34 50 00
Fax: +299 31 13 70
Email: kiia@gh.gl
www.nanoq.gl

1. Nunatsinniit akiliunneqarlutik Nunarput qimallugu ilinniagaqarsimallutik naammassinnittartut qassit procentii Nunatsinnut uteqqittannginersut ilisimaneqarnerluni?

Ilinniartut qassit Kalaallit-nunaata avataani ilinniartut naammassisimasullu ilinniarnermik kinggornatigut Kalaallit-nunaannut utertarnersut kiisalu najugassittarnersut pillugit pisortatigoortumik paasissutissanik toqqammavilikkanik imaluunniit nalunaarsukkanik ersseqqissumik akissuteqarnissamut atorneqarsinnaasunik peqartoqanngilaq. Kiisalu Kalaallit-nunaanni ilinniartut ilinniakkaminnik naammassinnissimasut suli nunami maani najugaqarnerisut pillugit paasissutissanik peqanngilagut.

Mannali tikillugu ilisimaneqarpoq ilinniartut qassit Kalaallit-nunaata avataani Namminersorlutik Oqartussanit ilinniarnerni akiliunneqarlutik ilinniarnermik ingerlatsinersut (1/1-10 = 550-t), sumi ilinniarnersut sunillu ilinniagaqarnerisut. Kiisalu ilanngullugu ilisimaneqarpoq kalaallit ilinniartut Kalaallit-nunaata avataani ilinniarnermik ingerlatsisoqartoq, naak Namminersorlutik Oqartussanit ilinniarnerni akiliunneqanngikkaluarlutik, kisianni taakkua qasserpiaanersut ilisimanngilarput.

Ilinniagaqarnerisuteqarfiup kisitsisinik nalunaarsuineramik ingerlatsinerani kikkut ilinniarnernut tapiissutinik pisarnersut sukumiisumik nalunaarsorneqarpoq. Ilinniartut ilinniarnermut tapiissutinik pisarunnaarsimagunik imaassinnaavoq pisartagaqarsimasoq ilinniarnerni naammassinnissimasoq, ilinniarnermi taamaatitsisimasoq, imaluunniit allamik pissuteqartumik tapiissutinik pisarunnaarsimasoq, taanna taamaalippat aqqissuussaannerup "malittarinissaannut" periarfissaaruttarpoq.

Ilinniarnermi tapiissutit pillugit nalunaarummi § 51 imm. 1 tunngavigalugu ilinniartup Kalaallit-nunaata avataani ilinniarnermik ingerlatsisup ilinniarni taamaatissimappagu imaluunniit naammassisimappagu, taava nalunaarut tunngavigalugu ilinniartoq angerlarnissamut akiliunneqanissamik pisinnaatitaaffeqarpoq. Angerlarneq ilinniarnermik taamaatitsinermit imaluunniit naammassinissimanermit kingusinnerpaamik ukiup ataatsip qaangiunnerani ingerlanneqassaaq. Danmark-imi Kalaallit illuisa Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit ilinniarnermut tapiissutinik ingerlatsineq

suliaqarnerlu ingerlattarpaat, taakkunungalu ilaapput angalanernut tunngasut, taamaattumillu taakkua ilinniartut qassit ukiup ataatsip iluani ilinniarnerminnik naammassinnissimasut Kalaallit-nunaannut akiliunneqarlutik angalasimanersut ilisimasaqarfigissarpaat. Kisiannili ilinniartut ilaasa periarfissaq taanna atorneq ajorpaat, tassami ilinniakkaminnik naammassinnereerlutik atorfittaarnerminnut atatillugu suliffigiligassaminniit akiliunneqartaramik, ilaallu nammineq akilerlugu imaluunniit angajoqqaaminnit akiliunneqarlutik angerlartarput, tassa ilaatigut akiliunneqarnissamut qinnuteqarnissami piffissarititaasup iluani qinnuteqanngitsoorneq pissutigalugu ilaqtaminnut tikeraariarlutik kingusinnerusukkut nammineq akilerlugu Danmarkimut uteqqittarmata.

Tamakkuninnga ingerlatsisoqartillugu paasissutissanik nalunaarsuutit ingerlanneqartut amigaateqarlersarput, taakkuami malinnaatillugit ingerlanneqaraluarpata malinnaanermi atorneqarsinnaagaluarumata. Taamaattumillu isumaqarpugut kalaallit ilinniartut ilinniarnerminnik naammassinnereeraangamik sumi najugaqalersarnerat pillugu ullumikkut kisitsisinik eqqoqqissaartumik pissarsinissamik naammattumik sakkusaqarata.

2. Ilinniagaqarsimallutik Nunatsinnut uteqqinneq ajortut qanormita annertutigisumik Nunatta aningaasartuutigisarpai?

Aammattaaq apeqqut taanna akineqarsinnaanngilaq. Tamatumunnga pissutaavoq ilinniagaqartut qassit naammassigaangamik utertarnersut kisitsisaatigineqannginnerat – aamma taamaappoq piffissap ilaani Kalaallit-nunaanneeriarlutik aallaqqittartunut tungasut, taamaammallu taakkunungalu tunngatillugu apeqquteqaatinut Naalakkersuisut kisitsisinik saqqummiussaqaarsinnaanngillat.

Ilisimatitsissutigisinnaavarpullu Kalaallit-nunaata avataani akademikerinik ilinniartitsineq agguaqatigiisillugu kr.-inik milliunit affaanik akeqartarmat. Ukiup ataatsip ingerlanerani naammassillutik ilinniagaqarsimallutik nunatsinni sulilersimasunut tunngatigillu kisitsisaatigineqartut aallaavigalugit inuiaqatigiit inuusuttortaminnik ilinniagaqartitsiniarnerminnut katillugit qanoq aningaasartuutiteqartartut naatsorsorneqartarput, taakkualu tunngavigalugit ukiut tamaasa ilinniartitaanermut tunngatillugu aningaasanut inatsisissamut ilanngussisoqartarluni.

Kisiannili tamatuma ajornartorsiutitaqarnera allatut isiginiaatigalugu saqqummiunneqarsinnaavoq, tassalu ilinniagaqartut ilinniakkaminnik naammassinnissimasut nunatsinnullu uteqqittut Kalaallit-nunaata avataani ilinniarnerminni inooqateqalersimasut/aappaqa-lersimasut, taakkualu Kalaallit-nunaannut nooqataanissartik toqqarsimagaat taamaalillutillu inuiaqatigiinni kalaallini sulisunut akileraartartunullu ilanngunnerat, naak taakkua nunatta ilinniarnernut aningaasartuuteqarsimangikkaluartut.

Aammattaarli naluneqanngilaq kalaallit Kalaallit-nunaata avataani najugaqalersimagaluarlutik nunatsinnut attuumassuteqarnerminnik atatitsiinnartarnerat, taakkualumi akuttunngitsumik nukitik, piffissatik sulinertik sulinngiffeqarnertillu nunatta Danmark-imi imaluunniit nunani allani soqutigineqarnerulernissaa sulissutigisarpaat. Tamanna arlalitsigut Kalaallit-nunaannut iluaqutaasarpoq, taakkualu aningaasanik

nalilernissaat naatsor-sorneqarsinnaasanngikkaluartoq, taamaattoq naggataatigut inuiaqatigiit aningaasaqar-niarnerannut ajunngitsumik sunniuteqarajuttarpoq.

Ilinniartut ilinniakkaminnik naammassinninnermi kingorna Kalaallit-nunaannut uteqqinngitsoortut tunngaviusumik inuiaqatigiinnut aningaasartuutaajunnaartarput, tassami imminnut pilersulertaramik imaluunnit Kalaallit-nunaata avataani najugariligaanni inuiaqatigiit isumaginnittussanngortarmata.

Naalackersuisut tunngaviusumik isumaqarput uvagut inuiaqatigiittut suleqatigiilluta inuuttortatta ilinniagaqalernissaat suliarisariaqaripput, kisiannili inuiaqatigiinnitsinni inuiaqataasut ilaasa inuiaqatigiinnut aningaasatigut nammackersuutinningsimanagerat pillugu naatsorsuutininik pilersitseriarluta saqqummersinneqarnissaat kissaatiginngilarput.

3. Ilinniakkaminnik naammassinnereerlutik Nunatsinnut uteqqinneq ajortut taakkununga aningaasartuutaasimasunik taarsiitinneqartalernissaannik Naalackersuisut pilersaaruteqarnerlutik?

Tassani akissutigisinnaasarput tassa naamik. Ajornartorsiut taannarpiaq siusinnerusukkut akuttunngitsunik eqqarsaatersorfigineqartarnikuvoq, soorluttaaq Namminersornerullutik Oqartussat 1980-ikkut ingerlanerini tassunga tunngatillugu kalaallit ilinniagaqartut Kalaallit-nunaannut uteqqinissaat siunertaralugu "ussassaarummik" imaluunniit "pinngitsaaliissummik" pilersitseriaraluarnikuupput – tamannali iluatsissimangilaq. Tamatumunnga atatillugu Naalackersuisunut apeqquteqaatinni tunngavilersutigisattut allassimassannut atatillugu naqqiuteqartussatut immiut pisussaatiippunga, tassami imatut tunngavilersuutinni allassimavutit: *"Soorlumi timmisartunik mitsitsisartunngorniat naammassigaangamik Nunatsinni piffissami aalajangersimasumi pinngitsooratik sulisarnissaat piumasaqaataasoq."*

Ullumikkut Kalaallit-nunaanni timmisartornermut tunngatillugu ilinniagaqarnermi ilinniartunut ataasiakkaanut ilinniarnerminnik naammassinninnerini taamatut piumasaqaateqartoqanngilaq. Taamaattunut tunngatillugu assersuut ataasituaq Naalackersuisunit ilisimaneqartoq tassa qallunaat illersorneqarnissamut timmisartornermut immikoortortarfiaata timmisartortartut ilinniartut ilinniarnertik naammassiguniku timmisartukkut angallannerni nalinginnaasuni sulilersinnatik ukiuni qulini sakkutuutut timmisartortartut sulinissamut isumaqatigiissummik atsiugaqartinneqartarnerat.

Kallallit-nunaata ilinniagaqarnersiutinut tapiissutinik tapiisutigisartagaanik tunniussinermut atatillugu uteqqinissamik piumasaqarnissamut isummersornerit Naalackersuisunit isumaqatigineqanngilaq. Ilinniartitaanermut tunngatillugu aningaasatigut imminnut akilersinnaasumik ingerlatseriaaseq aallaavigalugu isiginninnissaq isiginngilarput, taamaalioraluaruttami ilinniartut Kalaallit-nunaata avataani ilinniarusuttut ikilinnissaannik kinguneqarsinnaasutut isigigatsigu.

Inatsisartut 2008-p ukiaanerani ataatsimiinnerannut atatillugu apeqqut taannarpiaq pillugu illit maanna peqquteqaatigisannut assingusimik Demokraatit apeqquteqaateqarnerat aallaavigalugu ilinniagaqartut nuttarsinnaanerannut tunngatiinnarnagu kisiannili Kalaallit-nunaanni inuit sulisorineqartut tamarmik nuttarsinnaanerat tunngavigalugu anertuumik misissuineq aallartinneqarnikuvoq. Taamanikkut ilinniarnep naammassinnissaanut Kalaallit Nunaannilu atorneqarsinnaaneramik pilerinarninngortisinissaq angu-

niarlugu Inatsisartut aalajangiiffigisassaatur siunnersuummut Inatsisartut Innuutissarsiornermut Ataatsimiititaliaa 13. oktober 2008 isumaliutissiissuteqarpoq tassani ilaatigut allassimalluni:

“Aammattaarli Naalackersuisut isumaqarput inuit ilinniakkaminnik naammassinnittut ilinniakkaminnik Nunatsinni atuinissamik kissaateqartannginnerannut pissuterpiaasunik paasisaqarfiusunik naammattumik paasisutissiinikkut tunngavissiiinissap qularnaarneqarnissaa pingaaruteqartoq. Tamatumunnga atatillugu ilinniartut ilinniareermik kingorna najugassaminnik toqqaasarnerrannut allanik pissuteqarnersoq Naalackersuisut eqqartorpaat. Assersuutigalugu pineqartut tassaasinnaapput ineqarnermut, meeqqeriveqarnermut allanulluunniit tunngasut. Eqqartuineri taakkunani inuiaqatigiinnit suliniutit aningaasalersuinerillu taakku siunnersuummi eqqaaneqartut aamma ilinniartut amerlanerusut ilinniareerminni Nunatsinni najugaqarnissamik toqqaasarnissaannik nassataqarnissaasa qularnaarneqarnissaat pingaaruteqarsimavoq.

Tamanna tunuliaqutaralugu ilinniartortatta ilinniakkaminnik Nunatsinni atuneq ajornerannut pissutaasunik erseqqinnerusumik paasisaqarfiusinnaasunik Naalackersuisut misissuinerimik piaartumik aallartitsinialersaarput. Misissuinnikkut Nunatta avataani ilinniareernerup kingorna amerlanerusut angerlartalemissaat siunertaralugu sunik atortulersortariaqarneranik naliliilluarnerunissamut tunngavissiiisoqassaaq.”

Misissuineq tamanna maanna nalunaarusianngorlugu saqqummiunneqareerpoq ”Kalaallit-nunaanni nuukkusussuseq”, taannalu tassaalluni naalackersuisoqarfiit aqutsisoqarfiillu arlaqartut, soqutigisaqarfiillu suleqatigiinnerisigut pilersinneqartoq. Nalunaarusiami takuneqarsinnaavoq ullumikkut inuit 40-t tikillugit ukioqartut 50 procentingajaat Danmarkimi najugaqartut, taakunungalugu ilaapput ilinniakkaminnik ingerlatsisut, akut-tunngitsumik Kalaallit-nunaannut uteqqinissaminnik eqqarsaatersuuteqartartut

Inussiarnersumik inuulluaqqusillunga

Mimi Karlsen